

**Kuulemistilaisuus valtioneuvoston demokradiapoliittisesta toimintaohjelmasta
Oikeusministeriö 11.11.2016**

Lausunto

Kunta- ja alueellisen demokratian tukeminen rakennemuutoksessa

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on peräänkuuluttanut suomalaisen demokratian legitimitettiin turvaamiseksi ennakkoluulotonta ja rohkeaa uudelleen ajattelua ja tehokkaita toimenpiteitä (PeVM 3/2014vp). Demokradiapoliittisen toimintaohjelman luonnoksessa tuodaan hyvin esille niitä demokratian ongelmia, jotka johtuvat mm. eriarvoistumisesta, päätöksenteon etäännyttämisestä sekä todellisen vaikuttamisen keskittymisestä hyväosaisten ja liian pienen eliitin käsiin. **Toimintaohjelman toimeenpanoa tukevat hankkeet eivät kuitenkaan riittävän hyvin tunnista kuntien tämänhetkistä todellisuutta ja tarjoa käytännön eväitä tarttua demokratian epäkohtien tehokkaaseen korjaamiseen.**

Toimintaohjelman luonnoksessa todetaan monta kuntademokratian keskeistä epäkohtaa. Alueellisen vaikuttamisen ja lähidemokratian toimintamalleissa todetaan olevan parantamisen varaa. Kun suurinta osaa tällä hetkellä toimivista alueellisista toimielimistä voidaan luonnehtia asukkaiden ja kunnan väliseksi keskustelufoorumiksi, on aiheellista kysyä, miten uudet osallistumismuodot suhteutuvat päätöksentekoon kuntien edustuksellisessa päätöksenteossa ja hallinnossa. Nämä ongelmat on kuitenkin tunnistettu jo useita vuosia sitten.

Demokradiapolitiikassa ja tutkimusten avulla olisi tärkeää viimeistään nyt pyrkiä

- **tunnistamaan laajemmin ne syyt, miksi kansalaisten uudet osallistumisen muodot jäävät muutoinkin yhä edelleen kuntien varsinaisesta toiminnasta ja päätöksenteosta usein irralliseksi toiminnaksi, sekä**
- **etsimään ratkaisuja, miten toimimalla kunnissa, maakunnissa ja sote-alueilla onnistutaan luomaan nykyistä toimivampia, innostavampia ja kaikkien ikä- ja ihmisryhmien osallisuutta aidosti vahvistavia osallistumisen ja vaikuttamisen tapoja.**

Huhtikuussa 2017 valittavat uudet kuntapäätäjät tulevat olemaan tässä työssä tärkeitä muutosjohtajia, joten työ näiden syiden ja ratkaisujen etsimiseksi olisi aloitettava välittömästi. Asia on erittäin ajankohtainen juuri nyt myös siksi, että kuntalain uudistetut demokradiapykälät astuvat voimaan kesäkuussa 2017 ja maakuntalain vastaavia pykäläiä ollaan viimeistelemässä.

Keskeinen kysymys kansallisen demokradiapolitiikan näkökulmasta on, mitä kansallisella tasolla voidaan tehdä näiden tärkeiden asioiden edistämiseksi, kun käytännön ratkaisut kansalaisten osallistumisen ja vaikuttamisen tapojen monipuolistamiseksi luodaan paikallisella tasolla itsehallinnollisissa kunnissa ja maakunnissa. Mitä keinoja valtiolla tässä on?

Normiohjaus ja *resurssiohjaus* ovat valtion ohjauskeinoista tutuimpia. Kuntalain ja olettavasti myös tulevan maakuntalain henki kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamiskeinojen osalta on kuitenkin mahdollistava, ei velvoittava. Kuntia ja maakuntia halutaan velvoittamisen ja sanktioiden asemesta kannustaa osallistumis- ja vaikuttamiskeinojen monipuolistamiseen ja uusien keinojen käyttöönottoon. Tässä valtio voi käyttää ohjauskeinona *informaatio-ohjausta*, eli

tuottaa tutkimuksia, suosituksia, suunnitelmia ja raportteja tärkeänä pidettyjen asioiden esille nostamiseksi myös maakunta- ja kuntatasolla.

Käsitykseni sekä tutkijana että kehittäjänä on, että kansallisen tason informaatio-ohjaus on demokraatiopolitiikassa Suomessa sekä määrällisesti että laadullisesti riittämätöntä.

Tietoa ja aineistoja, jotka tukisivat ja palvelisivat kuntien viranhaltijoita ja luottamushenkilöitä sekä kansalaisia uusien osallistumismuotojen käytännön kehittämisessä, ei ole riittävästi. Tuotettu informaatio tavoittaa heikosti kuntien käytännön toiminnan ja kansalaiset, osin siksi, että informaation tuotanto ja jakelu tapahtuu ilman kokonaiskuvaa ja koordinaatiota, ja osin siksi, että sisältö ei kohtaa kuntien ja kansalaisten tämänhetkistä todellisuutta.

Lisäksi normiohjaus ohjaa kuntien ja kansalaisten ajattelua ja asioiden arvostusta edelleen vahvasti; lakisääteisiin tehtäviin ja edustukselliseen päätöksentekoon suhtaudutaan vakavammin kuin uusien osallistumismuotojen kehittämiseen. Kysymys on siis paitsi tiedon puutteesta, myös asenteista.

Jos tämä tunnustetaan, pitäisi sen heijastua siihen, että julkinen valta ja keskushallinto panostavat erityisen paljon sellaisen informaation tuottamiseen ja viestintään, joka kannustaa paikallisia toimijoita oma-aloitteisuuteen ja innovatiivisuuteen demokratian eri muotojen kehittämisessä. Tämä tarkoittaa kansantajuuden, kuntien todellisuuden sekä kansalaisten arjen ja ymmärryksen tavoittavan monipuolisen ja -kanavaisen demokraatiaviestinnän vahvistamista.

Pidän edellä mainituista syistä tärkeänä, että demokraatioliittisessä toimintaohjelmassa sovitaan toimenpiteistä ja vastuista, joilla valtion keskushallinto ja Kuntaliitto lisäävät kansantajuista, konkreettista ja innostavaa demokratia-aiheista

- 1. viestintää ja aineistontuotantoa sekä**
- 2. käytännön koulutusta ja muutostukea.**

Esimerkkejä aiheista, joista tällaista viestintää ja aineistoa tarvitaan lisää:

- **asukaslähtöisyys ja -osallisuus kuntien ja maakuntien toiminnassa:** miksi, mitä tarkoittaa kuntien ja maakuntien johtamisessa
- **asukaslähtöisyys ja -osallisuus:** mitä käytännön keinoja näiden vahvistamiseksi kunnissa ja maakunnissa, toimintamalleja, esimerkkejä (mm. kuntastrategiatyö, kunta-järjestöstrategiat, maakunnalliset järjestöstrategiat ja yhteistyötavat, kumppanuuspöydät)
- **järjestöjen moninaiset roolit tulevaisuuden kunnissa ja sote-alueilla/maakunnissa:** miten huomioitava kunnissa ja maakunnissa, mitä edellyttää järjestötoimijoilta
- **kumppanuus:** tunnuspiirteet, arvot, inhimillinen vuorovaikutus demokratian perustana
- **osallistuva budjetointi:** toimintamalleja ja esimerkkejä, miten OB on toteutettu yksittäisessä hankkeessa tai koko kunnan kattavasti, ohjekirja
- **maaseutuvaikutusten arviointi maakuntauudistuksessa:** perustietoa MVA:sta, miksi, toimintamalleja, esimerkkejä

Ritva Pihlaja

erityisasiantuntija, Maaseutupolitiikan neuvosto, kumppanuustyö, 0400 895140, ritva.pihlaja@pp.inet.fi